

MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav hudební vědy

Hudební věda

Nikola Holcová, Dis.

Bakalářská diplomová práce

**Jára Beneš a jeho skladatelská činnost v českých
zemích**

Vedoucí práce: Mgr. Jan Špaček

Brno 2014

Prohlašuji, že jsem na této práci pracovala samostatně a veškerou použitou literaturu jsem citovala.

V Brně dne:

Podpis:

OBSAH

ÚVOD	1
1. JÁRA BENEŠ	2
STAV BĀDÁNÍ.....	2
ŽIVOTOPIS.....	7
2. DÍLO	11
3. SEZNAM TVORBY	18
BALETY.....	18
OPERETY	18
HUDBA K FILMU	19
4. DR. VLAD. TOLARSKÝ	26
5. U SVATÉHO ANTONÍČKA	28
<i>Obsah a tvůrci operety</i>	28
<i>Obsah a tvůrci filmu</i>	29
<i>Srovnání</i>	30
<i>Hudební analytické sondy</i>	30
6. PAŘÍŽANKA ANEB SLEČNA MATINKA	37
<i>Obsah a tvůrci operety</i>	37
<i>Obsah a tvůrci filmu</i>	38
<i>Srovnání</i>	38
<i>Hudba</i>	38
7. DOSTUPNÉ HUDEBNINY	39
8. ZÁVĚR	42
9. RESUMÉ	43
10. SUMMARY	43
11. PRAMENY A LITERATURA	44

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma Jára Beneš a jeho skladatelská činnost v českých zemích. Při volbě tématu mne více lákala možnost vlastního výzkumu a také osobní zájem o toto období.

Přestože byl Jára Beneš známý a oblíbený skladatel, jeho hudba stále zní v rozhlasových médiích a jeho inscenace přidávají do svých programů divadla různých regionů, o jeho životě nevíme téměř nic.

Jedním z cílů práce bude kompilace dostupných informací o jeho životě, ověření jejich pravosti a jejich případné doplnění. První kapitolou bude stav bádání, na jehož základě bude vytvořen úplný životopis. Nedílnou součástí práce bude samozřejmě zmapování jeho tvorby, k čemuž patří i informovanost o dostupnosti jeho skladeb v dnešních institucích České republiky. Benešova díla budou uvedena dvojitým způsobem. V jedné kapitole bude úplný seznam jeho tvorby a do druhé, poněkud výpravnější kapitoli budou zahrnuty reakce a články z tisku.

Jelikož byl Jára Beneš skladatelem především operetní tvorby a jeho práce se sama nabízela k přeměně do filmové podoby, součástí této práce bude formální analýza některých těchto operet a zmapování provedených úprav pro film.

Hlavním zdrojem informací k Benešově operetní činnosti mi bude téměř celoživotní práce Miroslava Šulce a dvě slovníková hesla, zpracována v *Československém hudebním slovníku osob a institucí*¹ a *Encyklopedii jazzu a moderní populární hudby*.²

Nemalá část použitých materiálů bude z *Národního filmového archivu* (dále jen NFA), *Divadelního ústavu* (DÚ), *Národní knihovny České republiky* (NKČR) sídlící v Klementinu, *Moravské zemské knihovny* (MZK) a *Archivu Národního divadla v Praze* (NDP) a v *Brně* (NDB).

¹ ČÍŽEK, Lubomír. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

² POLEDŇÁK, Ivan; Igor WASSERBERGER a Antonín MATZNER. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*. 1. vyd. Praha: supraphon

1. Jára Beneš

Stav bádání

Se jménem Járy Beneše se můžeme setkat v hudebních slovnících, biografických slovnících a kulturních adresářích.

Jedno heslo napsal Lubomír Čížek do *Československého hudebního slovníku osob a institucí*³ (dále jen ČSHS) z roku 1963. Autor zde uvádí, že se Jára Beneš narodil v Praze 5. 6. 1897 a umřel 10. 4. 1949 ve Vídni. Studoval v Praze gymnázium, techniku a od roku 1919 do roku 1920, jako mimořádný posluchač skladby a instrumentace konzervatoř. V dalším vzdělávání pokračoval sám. Údajně byl přechodnou dobu kapelníkem v Bukurešti, na podzim 1921 ve Vinohradské zpěvohře. Svou tvorbou navazoval na Oskara Nedbala a libretistu Ladislava Nováka. „Jeho hudba hověla úpadkové měšťácké společnosti první republiky.“⁴ Následuje výčet jeho děl, který zde nemá význam vypisovat, neboť dílu Járy Beneše bude věnovaná samostatná kapitola. Podle Čížka napsala celkem 2 pantomimy, 20 operet a 35 hudeb k filmům. Nejúspěšnějšími se staly operety *U svatého Antoníčka* a *Na tý louce zelený*. Jeho díla byla uváděna především ve Velké operetě, v Tylově divadle v Nuslích, v Aréně na Smíchově a v divadle u Nováků. Jeho skladby vydala nakladatelství v Praze (Vlk, Accord, Švejda a nakl. Mojmir Urbánek), ve Vídni (Wiener Boheme Verlag, Astoria), v Berlíně (Alrobi, Monopol Lieder Verlag aj.), v Paříži (Salabert) a v New Yorku (Harms).

Heslo z elektronického *Českého hudebního slovníku osob a institucí*⁵, jehož autorem je *Antonín Libicher*, přejímá valnou většinu informací z již zmíněného *Československého hudebního slovníku osob a institucí*. Vyjma těchto základních informací, zmiňuje Benešovu první operetu - *Příboj lásky*, kterou uvedla Vinohradská zpěvohra

³ ČÍŽEK, Lubomír. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, str. 81.

⁴ Tamtéž.

⁵ Dostupné z:

v roce 1921. Jako zlomový bod Benešova života uvádí baletní pantomimu *Zlatý závoj* z téže roku a film *C. k. polní maršálek* z roku 1930, díky němuž se stal nejvyhledávanějším skladatelem filmové hudby. Nejúspěšnější opereta *Na tý louce zelený* (1935), s instrumentací Ladislava Macáka, byla uváděna i v cizině a měla 465 repríz. Valčík z této operety *Já bych chtěl mít tvé foto* získal první místo na festivalu valčíků v Paříži 1936. Důležitou roli v jeho životě sehrála opereta *Pařížanka* (1933), kde se setkal se čtveřicí libretistů *Tobis – Špillar – Mírovský – Rohan*, a spolupracoval s nimi až do konce své skladatelské činnosti. Během posledních 4 let života ve Vídni složil ještě pět operet.

Stejně heslo je poněkud podrobněji zpracováno v *Encyklopedii jazzu a moderní populární hudby* ⁶. Základní údaje se neliší od hesla v *Československém hudebním slovníku*, jen jsou doplněny další jeho tvorbou a podrobnostmi k nim (především data premiér jednotlivých operet, popřípadě základní údaje o režisérech a hercích, kteří se podíleli na filmové podobě jeho nejslavnějších operet). „*Těžiště a hl. význam B. tvorby tkví v operetě, k níž se vrátil 1931 při zoperetnění pop. hry a tehdy i filmu C. k. polní maršálek. Každý rok složil minimálně jednu operetu.*“

Další heslo se nachází v osobní části prvního svazku *Pazdírkova hudebního slovníku naučného II* ⁷. „*Jaroslav Beneš se narodil 5. 6. 1907 v Praze. Studoval gymnasium do roku 1915 a techniku v Praze, pak 4 ročníky konservatoře v Praze, ve studiích hudby pokračoval soukromě v Praze. Roku 1920 byl kapelníkem dvorní opery v Bukurešti a krátce kapelníkem Vinohradské zpěvohry. Mimo taneční pantomimy a četné zvukové filmy napsal tyto operety:...*“ Následuje výčet jeho 18 operet.

Zde jsou informace strohé, neúplné, ale i nepravdivé. Zatímco v *ČSHS* se autor „spokojil“ se studii na pražském gymnáziu, technice a konzervatoři, v *Pazdírkově slovníku* studoval Jára Beneš konzervatoř hned čtyři roky. Po bádání v archivu pražské

⁶ POLEDŇÁK, Ivan; Igor WASSERBERGER a Antonín MATZNER. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*. 1. vyd. Praha: supraphon, 1986

⁷ PAZDÍREK, Oldřich, Vladimír HELFERT a Gracian ČERNUŠÁK. *Pazdírkův hudební slovník naučný*. Brno: Ol. Pazdírek, 1937.

konzervatoře vyšlo najevo, že jméno Jára/Jaroslav Beneš není zmíněno v žádném dochovaném dokumentu z tohoto období.⁸

Stran jeho předchozích, nehudebních studií bylo zmíněno gymnázium a technika v Praze. Bohužel ani z těchto institucí nemáme dochované materiály potvrzující Benešova údajná studia.

Dalšími prameny k Benešovu životu jsou biografické slovníky.

*Československý biografický slovník*⁹ uvádí jen základní informace (datum narození, studií a úmrtí) a jeho nejdůležitější díla (*U svatého Antoníčka, Na tý louce zelený, Uličnice a Pařížanka*).

Rozsahově nejdelší heslo můžeme nalézt v *Biografickém slovníku českých zemí*¹⁰ od Jitky Ludvové. Autorka evidentně čerpala z již zmíněného *Československého hudebního slovníku osob a institucí*. Podle Ludvové studoval od roku 1915 na ČVUT v Praze, jeho šlágry vycházely opakovaně a v nejrůznějších úpravách, a v roce 1945 odešel do Vídně z obavy před nařčením z kolaborace.

O Benešovi se zmiňuje také bibliotékař Národního muzea, Ph. Dr. A. Dolenský ve svém *Kulturním adresáři*¹¹ z roku 1934, kdy měl za sebou již 20 zvukových filmů, 2 balety a několik operet. Sám Dolenský ho označuje za skladatele moderních šlágrů. Bytem v Praze XIX., č.p. 1512, s chotí Norou. O dva roky později vychází ty jisté informace ve druhém ročníku Dolenského *Kulturního adresáře*¹², s jedinou výjimkou. Během těchto dvou let se Benešovi přestěhovali do Smetanovy ulice č. p. 15 na Praze XVI.

⁸ *Seznam absolventů střední školy od roku 1911 do roku 1935, Sborník na paměť 125 let konzervatoře hudby v Praze, Výroční zprávy z let 1915 až 1926, Programy ústavních produkcí do roku 1923,*

⁹ *Československý biografický slovník*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992, str. 39.

¹⁰ LUDVOVÁ, Jitka. In: *Biografický slovník českých zemí. Beneš – Bez*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2005, str. 389-390.

¹¹ DOLENSKÝ, Antonín. *Kulturní adresář ČSR, Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*. I. roč., Praha: Josef Zeibrdlich, 1934.

¹² DOLENSKÝ, Antonín. *Kulturní adresář ČSR, Biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*. II. roč., Praha 1936.

Nejvíce přínosných informací o osobním životě Járy Beneše přinesla československá *Biografie 1*¹³, taktéž z roku 1936. Adresa nezměněna, bytem ve Smetanově ulici, č. p. 15, ale navíc máme i telefonní číslo - 464 87. Z dříve zmíněné choti Nory, se zde stává Nora, rozená Herbergerová, což nasvědčuje německému původu. Tento předpoklad potvrzuje výpověď Bohumila Perlíka z 26. září 1945, ve které popisuje cestu do Německa a potvrzuje více než jen původ Benešovy manželky.¹⁴ „V roce 1938 jel jsem jako zástupce autorských práv Járy Beneše,... ..již v rozmluvě se Sikorským prohlašoval, že je ženat s Němkou a že je ochoten zažádat event. o německou státní příslušnost. Tehdy se mi poprvé Beneš projevil jako člověk národnostně nespolehlivý...“

Poprvé v *Biografii 1*¹⁵ jsou uvedeni také Benešovi rodiče, otec Bohuslav Beneš, toho času generálním konsulem Československé republiky v Mnichově a Splitu ve výslužbě a matka Hedvika, rozená Ruthová. Za první světové války se dobrovolně přihlásil do služby a během jednoho roku navštívil Polsko, Rumunsko, Albánii a Itálii. V roce 1919 se vrátil s hodností poručíka a byl přijat do IV. ročníku Státní konzervatoře. Jeho učiteli byli Vítězslav Novák a Josef Spilka. V roce 1921 se odstěhoval do Vídně, kde se učil a spolupracoval s Oskarem Nedbalem, a údajně se stal majitelem Nedbalovi sbírky hudebních rukopisů. Následující léta hodně cestoval po Itálii, Francii, Rakousku, Německu a Jugoslávii. Do Prahy se nastálo vrátil v roce 1932, ale své jméno začal budovat již od roku 1930. V tomto roce zkomponoval doprovod k německému filmu Karla Lamače - *Die vom Rummelplatz* s Anny Ondrákovou v hlavní roli, a ještě téhož roku exceloval s hudbou k Lamačovu dalšímu filmu – *C. k. polní maršálek*, v české i německé verzi, s Vlastou Burianem v titulní roli. Jeho dílo se hrálo v Rakousku, Holandsku, Švédsku, Belgii, Jugoslávii a Švýcarsku.

Československý filmový ústav vydal v roce 1979 biografický slovník - *Kdo byl kdo v československém filmu před rokem 1945*¹⁶. Autoři zde opět uvádějí, že v roce 1921 absolvoval Beneš pražskou konzervatoř, poté odešel do Vídně a následně žil v Berlíně,

¹³ Československo – *Biografie 1*. Praha 1936, str. 86.

¹⁴ ŽITNÝ, Radek. *Aféry a kauzy Lídy Baarové: doušud nepublikovaná fakta o životě české herečky*. 1. vyd. Praha: BVD 2011, str. 178-179.

¹⁵ Československo – *Biografie 1*. Praha 1936, str. 86.

¹⁶ HAVELKA, Jiří. *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: Filmový ústav, 1979.

jen občas v Praze. K četným filmům složil hudbu a v několika i hrál. Prvním filmem pro něho byl C. a k. polní maršálek¹⁷ a posledním Přednosta stanice.

Dalšími příspěvky ke stavu bádání o Benešově životě jsou časopisecké články. Velmi zajímavým poznatkem je např. Benešova vášeň pro sběratelství, konkrétně poštovních známek. 1. 8. 1940 vyšel v Národních listech tento článek: **„Jára Beneš filatelistou. Vášeň sběratelská se nezastaví před nikým. Je hojně rozšířena i v kruzích uměleckých. Také známý hudební skladatel Jára Beneš je horlivým sběratelem známek. Redakci Českého filatelisty předložil zajímavou čtveřici 20 hal. výplatních známek (znak) býv. čs. bez deskového čísla. Dále 2 Kč Prahu, jíž chybí kolmá perforace. Český filatelista připojuje k této zprávě: Je vidět, Jára Beneš dělá nejen dobrou muziku, ale umí také speciálně sbírat známky.“**^{18, 19} Ostatní poznatky nemají z časopisů a periodik nemají ve valné většině nic společného s Benešovým životem, ale tvorbou, proto budou uvedeny až v průběhu dalších kapitol.

V neposlední řadě byl o Benešovi natočen i krátký televizní pořad pod názvem - *Jára Beneš: „Polka bez kapelníka“* odvysílaný v premiéře 10. 11. 2007.²⁰ Tento pořad připravil a provázel jím Josef Pospíšil. Nepřináší nic nového, až na zmínku, že se narodil u břehu Vltavy, tedy na Rašínově (dnešním Masarykově) nábřeží, v č. p. 74.

Na základě zmíněných bydlišť jsem se v archivu hlavního města Prahy, které spravuje matriky z této doby, snažila dopátrat záznamu o skladatelově narození či svatbě. Bohužel mi nebylo dopřáno štěstí a zápis o Benešově narození, křtinách ani svatbě se mi prozatím nepodařilo vypátrat.

¹⁷ Od roku 1979 je tento film ve většině případů psán jako C. a k. polní maršálek, do té doby však ve všech dostupných dokumentech C. k. polní maršálek.

¹⁸ Dnes o filatelii.: Jára Beneš filatelistou. *Národní listy*, 1. 8. 1940, roč. 80, č. 206, str. 2.

¹⁹ Podrobný popis této sbírky je uveřejněn v časopise „*Český filatelista*“. Novinový arch, tištěný na výstavě v Bratislavě r. 1937.

²⁰ Za vesnickými muzikanty. [online] 2007. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095349282-za-vesnickymi-muzikanty/20754215426/>

Životopis

Na základě stavu bádání byl zhotoven tento životopis.

Jaroslav Beneš byl jedním z předních představitelů české operetní a filmové hudby. Skladatelem spíše vídeňského smýšlení, mistrem lidové melodie, ale především nejvyhledávanějším skladatelem prvorepublikového filmu i divadla. Přesto, že jeho melodie slyšíme i dnes z televizních či rozhlasových médií, o jeho životě víme velice málo.

Narodil se do rodiny generálního konsula Československé republiky pro Mnichov a Split, Bohuslavu a Hedvice Benešovým, v Praze 5. 6. 1897. V roce 1915 dokončil středoškolská studia na Akademickém gymnáziu ve Štěpánské ulici a ještě tentýž rok se přihlásil na studium techniky na ČVUT, taktéž v Praze. Vysoké učení technické však nedokončil. Přihlásil se během první světové války jako dobrovolník do vojenské služby a během jednoho roku procestoval s armádou Polsko, Rumunsko, Itálii a Albánii. Do Prahy se vrátil s hodností poručíka.

V září roku 1919 se přihlásil na studia hudby na konzervatoř a ve školním roce 1919/1920 údajně studoval jako mimořádný posluchač skladby a instrumentace u Vítězslava Nováka a Josefa Spilky. Ani tato studia nedokončil a dalšímu studiu se věnoval sám. Díky svému talentu a pohotovosti ve hře na klavír mezi lety 1920 až 1930 často cestoval a vydělával si jako korepetitor a skladatel drobných skladeb pro tehdejší divadelní revuí a pražské kabarety. Nějaký čas pobýval v Berlíně i ve Vídni, a během těchto let se seznámil mj. se skladatelem, dirigentem a členem Českého kvarteta, Oskarem Nedbalem. Právě Nedbal se stal ve Vídni Benešovým učitelem a později i spolupracovníkem, a sama Vídeň nejvíce ovlivnila celou Benešovu tvorbu.

Z nedostatku domácí tvorby hledají divadelní producenti novou krev, mladý talent. A tak hned Benešovu prvotinu, operetu *Příboj lásky* na text Ladislava Nováka, vypravilo 21. 4. 1921 Národní divadlo v Brně²¹. Opereta nebyla přijata s velkým nadšením. Národní divadlo v Praze mu o rok později uvedlo jeho baletní pantomimu

²¹ Pozn. V Praze byla tato opereta vypravena na podzim roku 1921 Vinohradskou zpěvohrou.

*Zlatý závoj. „...příznivě přijatou po hudební stránce, ale odsouzenou jako inscenační kýč.“*²²

Ani s jedním dílem tedy nešokoval. Komponování se věnoval ale dál, a to především v oboru scénické hudby. Kromě několika malých skladeb a písní pro revuí a pražské kabarety dalších 6 let neuvedl nic nového a hodnotného.

Další zmínky o Benešovi jako skladateli se objevují až od roku 1927 v souvislosti s operetní tvorbou,²³ kde můžeme pozorovat jeho růst. Největší přínos pro jeho zviditelnění měl ale až zvukový film, který se v těchto letech začal v českých zemích teprve utvářet²⁴, a ve kterém odstartoval nejlépe, jak mohl.

První hudby k filmům napsal pro německé filmy Karla Lamače *Písničky* a *Eine Freundin so golding wie Du*²⁵. Nejdůležitějším filmem Benešova života se stal ale až další snímek, podle dějin českého filmu první stoprocentně český, hraný, zvukový film *C. k. polní maršálek*²⁶ z roku 1933. Tento snímek objevil pro film nejen Járu Beneše, ale i proslulého herce a baviče Vlastu Buriana. Film měl takový úspěch, že se stal Beneš nejvyhledávanějším „filmovým“ hudebním skladatelem. V téže roce byla natočena i německá verze *C. k. polního maršálka* s Benešovou hudbou a *Die vom Rummelplatz* (Senzace), opět v režii Karla Lamače a Beneš sám, rozhodl se upravit *C. a k. polního maršálka* i pro divadelní prkna, jako operetu. Díky tomuto filmu se stal vyhledávaným skladatelem.

²² LUDVOVÁ, Jitka. In: *Biografický slovník českých zemí. Bene – Bez*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2005, str. 389.

²³ Pozn. Nutno podotknout, že v této době neměla česká divadelní scéna lehké časy. Vůbec první opereta na našem území byla uvedena v roce 1866 a první česká opereta skončila jako Smetanova opera *Prodaná nevěsta*. Od roku 1905 začala česká opereta vzkvát díky Rudolfu Piskáčkovi a Emiliánu Starému, ale s první světovou válkou byl rozvoj původní české operety zastaven. Operety Oskara Nedbala vznikaly na německé texty a žádná opereta, snad s výjimkou Moorov *Pana profesora* nedosáhla trvalejšího postavení.

²⁴ Pozn. Prvním u nás promítaným zvukovým filmem byl *Show Boat* z americké produkce, s hudbou Jeroma Kerna. Prvním původem českým hraným filmem, ikdyž dodatečně ozvučeným, byla *Tonka Šibenice* Karla Antona s hudbou Erno Košťála a se zpěvem Karla Hašlera. Prvním od začátku se zvukem natáčeným českým filmem byl *Když struny lkají*, v režii Friedricha Fehéra a s hudbou Františka Antonína Tichého. Tento film byl sice zvukový, ale hudba nekvalitní a zastoupena jen po málu. Prvním plnohodnotným zvukovým filmem s hudbou byl až *C. k. polní maršálek* z roku 1930 právě s melodiemi Járy Beneše a texty písní od Emanuela Brožíka.

²⁵ Pozn. V češtině *Anny řádí*, s Annou Ondrákovou v hlavní roli. V obou případech se jednalo o doprovodnou hudbu. Nebyla natočena zároveň s filmem.

²⁶ Pozn. Cenzurou přijat v říjnu 1930, prem. 24. 10. 1930 v kině Adria, režie Karel Lamač. Předlohou div. hra *C. k. polní maršálek* od E. A. Longena. Německá verze *Der falsche Feldmarschall* a francouzská verze *Monsieur le Maréchal*, natočené v téže roce, jsou však příčinou toho, že jako první ryze český zvukový film bývá uváděna Tylova *Fidlovačka*, která byla zfilmována o dva měsíce později.

Další léta často cestoval a vytvářel nové známosti, díky nimž pak jeho díla byla šířena do různých koutů střední Evropy. Někdy v těchto letech se také pravděpodobně oženil s ženou německého původu Norou Herbergerovou a přestěhovali se do Prahy.

Benešova hudba se postupem času vytříbila a nabývala tak oblíbenosti v řadách novinových kritiků a reportérů právě svou jednoduchostí, lehkostí a melodičností. Zatímco v operetě uchytil se trend nových tanců, nástrojů. Velký význam pro jeho uplatnění ve filmu přinesla spolupráce s režiséry: Karlem Lamačem a Martinem Fričem, přezdívanému pouze Mac Frič. Nebyli to jediní dva režiséři, kteří nabízeli Benešovi práci, ale s nimi sklídl největší úspěchy. Dále spolupracoval se Svatoplukem Innemanem, Emilem Arturem Longenem, Vladimírem Slavínským atd.

Hodně filmů bylo nejprve produkce německé, což bylo obvyklé, neboť většina českých tvůrců byla zaměstnána v cizině a německá kinematografie investovala více prostředků do nového média. Jára Beneš během své skladatelské činnosti spolupracoval hned s několika libretisty, např. Emanuelem Brožíkem, Jaroslavem Mottlem nebo Ladislavem Novákem, ale nejdůležitější událostí pro jeho kariéru bylo seznámení se čtveřicí libretistů pod společným pseudonymem dr. Vlad. Tolarský. S jednotlivci se potkal už dříve na spolupráci menších skladeb k filmu, společně ale díky nátlaku odstartovali až 3. 2. 1933 ve Velké operetě operetou *Pařížanka*.

Od roku 1933 do roku 1944 uváděli minimálně jednu operetu ročně. Jejich díla vypravovala divadla jako Velká opereta, Aréna na Smíchově, Tylovo divadlo v Nuslích, Divadlo u Nováků nebo divadlo Varieté v Karlíně. Z jejich jedenáctileté operetní tvorby vzešla 4 filmová zpracování: *U svatého Antoníčka* z roku 1932; *Pařížanka* jako *Slečna matinka* s Věrou Ferbasovou v hlavní roli; *Na tý louce zelený* a stejnojmenný film respektující předlohu z roku 1935; a *Uličnice* opět s Věrou Ferbasovou z roku 1936. Vedle těchto čtyř filmů samozřejmě skládal hudbu i k jiným.²⁷

Po okupaci měly německé firmy nedostatek pracovní síly a zájem o českou sílu vzrostl. Potřebným lidem byla nabídnuta smlouva, kterou většina lidí ať už ze sbabělosti, strachu či ze sympatie podepsala. Poslední dva Benešovy počiny natočil pod pseudonymem *Peter Brandt* pro německé nahrávací studio Prag-Film v Praze roku 1944.

²⁷ Viz kap. 3. Seznam tvorby.

Prvním z těchto filmů je *Černá ovce* režiséra Miroslava Cikána a druhým *Sedm záhadných dopisů* Vladimíra Slavínského.

Během okupace se Beneš netajil svými sympatiemi k nacistům a tak těsně před koncem druhé světové války raději uprchl do Vídně, pravděpodobně z obavy poválečného trestního řízení pro obvinění z kolaborace. Ve Vídni žil ještě čtyři roky, živil se tam údajně jako pianista nějakého nočního baru a skladatel ještě pár operet. Jakých nám není známo. Po krátké nemoci 10. 4. 1949 umřel. *„Pro kolaboraci s okupanty byly proto jeho skladby u nás odsouzeny k mlčení skoro až do sklonku šedesátých let. Z obecné paměti však přesto nevymizely.“*²⁸

²⁸ KOTEK, Josef. *Česká opereta a revue meziválečného období*. Hudební věda, 1994, roč. XXXI, č. 2, s. 154.

2. DÍLO

Ve své tvorbě držel se Jára Beneš spíše vzorů vídeňských, starých i novějších. Operetu a stejným způsobem v podstatě i film skládal do uzavřených čísel, hojně používajíc formu tance (především valčík, polka, fox-trott apod.)

Jak už bylo řečeno, začátek Benešovy tvorby nebyl zrovna nejzdařilejší. Jeho první kompozici, balet *Příboj lásky*, uvedlo v premiéře brněnské Národní divadlo. Ladislav Novák si svá nejepší libreta šetřil a příběhem rozvedeného manželství, které se časem smíří, neměla velký ohlas u tisku: „*Hned v prvním jednání mnoho smíchu – na jevišti, méně v hledišti...*“, „*Hudba? Jeden valčík a jeden fox-trott, jakých je do tuctu rozhodně víc než dvanáct, trochu rámusu v druhém jednání, školácká instrumentace atd.*“, „*Orchestr ve slohu slušné vojenské kapely.*“²⁹ Tato opereta dočkala se již jen jedné inscenace, v Praze na podzim téhož roku a pak se k ní již nikdo nevrátil.

Druhým a prozatím posledním Benešovým počinem byla tvorba opět baletní a znovu na text Ladislava Nováka – *Zlatý závoj*. Následující léta si dal pauzu a věnoval se sám sobě, zdokonalování svých schopností skladatele. Až o celých šest let později složil hudební vložky ke zpěvohře *Ve jménu republiky*, které uvedla v roce 1927 Vinohradská zpěvohra.

Jako Nedbalův soukromý žák se rozhodl, že bude pokračovat v Nedbalově práci a napíše pokračování na Nedbalův balet *Z pohádky do pohádky* z roku 1908, opět podle námětu Ladislava Nováka *Babička pokračuje*. Příběh babičky, která vypráví svým vnoučatům 3 pohádky: O slepé princezně, O statečném krejčíkovi a O Popelce s poučným koncem byla konečně prvním velkým zdarem. Na podkladu národních pohádek vytváří Novák nový tvůrčí způsob s lidovým humorem a Jára Beneš to podkresluje lehkou melodií. „*Přeplněné hlediště aplaudovalo nejen závěrům aktů, nýbrž projevovalo uspokojení s pantomimou i jejím provedením také při otevřené scéně. Po aktu třetím*

²⁹ Kulturní kronika: Brněnská operetní premiéra. *Lidové noviny*, 23. 4. 1921, roč. 29, č. 201, str. 9.

aplous nebral konce a před oponou hlučně vyvolávání objevili se inž. Lad. Novák, Jára Beneš a tvůrce pohádkové výpravy J. M. Gottlieb.“³⁰

„Je to snad první jeho větší dílo. Posluchače překvapí, jak dovedl se vžítí v ducha partitury Nedbalovy, která je mu vzorem a z níž také mnoho těží (notiv krejčíka, divočiny v pekle, motiv spánku, charakteristiky Petrovských, atd.) V Benešově hudbě ozve se i přepestrá řada prvků nejrůznějších oper a skladeb, jež si v rychlosti a na první poslech nedovedete ani řádně roztríditi, je to známé, někde jste to slyšeli, ale není času, zas už vás uchvacuje něco nového; sluchový kinematograf.“ V tomto díle využil Beneš všemožných tanců starého i moderního slohu. „Vše takřka v jednom dechu, plné zdravého rytmu a zajímavé instrumentace. Dramatický výraz není sice ještě na výši, ale ostatní stránky hudební ukazují na talent a zručnost v ovládnání tělesa orchestrálního.“³¹

Následuje rok 1930 a průlom v české kinematografii. Jára Beneš komponuje první českou písničku pro zvukový film. Jedná se o *Kaviárovou princeznu* s Anny Ondrákovou v hlavní roli a písničku „*Zlatovlasá Anny*“. V Německu promítaný zvukový, u nás němý s nápěvem a textem jako titulek, s doprovodem orchestru. Další písně napsal Karlu Lamačovi i do ostatních německých filmů s Anny Ondrákovou (*Eine Freundin so goldig wie Du – Anny řádí, Die vom Rummelplatz* – v české verzi *Senzace*). V posledně zmíněném filmu objevil se Jára Beneš i na plátně jako kapelník velkého varieté.

Společnost Elekta v tomto roce natáčí také nový, „stoprocentně český zvukový film“ včetně hudby natočené zároveň s obrazem. *C. a k. polní maršálek* s Vlastou Burianem v hlavní roli měl obrovský úspěch. Okamžitě se začali točit další verze (německá *Der k. u. k. Feldmarschall*, francouzská *Monsieur le Maréchal*), vše v režii Emila Artura Longena. Šlágry z tohoto filmu na deskách „ESTA“ jsou okamžitě k dostání ve všech prodejnách. O rok později dal E. A. Longen k dispozici tento námět a Jára Beneš spolu s Emanuelem Brožík ji upravili, o něco zkrátili a přidali zpěvní texty

V dalším roce komponoval především hudbu k filmům, dělíce své služby chvíli Karlu Lamačovi, chvíli E. A. Longenovi. Vznikly filmy jako: *On a jeho sestra* (nejprve

³⁰ Včerejší večer v divadle: Úspěšná premiéra původního baletu. *Národní listy*, 7. 9. 1929, roč. 69, č. 246, str. 2.

³¹ Hudba a zpěv: Pro malé i velké děti. *Národní listy*, 9. 9. 1929, roč. 69, č. 206, str. 2.

v německé verzi - *Er und seine Schwester*, a ani ne čtrnáct dní nato v české verzi ³². Nejslavnějším hitem z tohoto filmu se stala píseň *Růžové psaníčko*, které ve filmu zpívá Anny Ondrákovou a na závěrečnou scénu byl angažován celý ansámbl R. A. Dvorského „Melody Boys“. Tento rok se natočil ještě *Miláček pluku* (prem. 31. 8. 1931), *La chauve souris* (francouzsky Netopýr), *Poslední bohém* (prem. 21. 8. 1931), *Skalní ševci* (prem. 20. 11. 1931) a u nás dodnes oblíbený a často uváděný film *To neznáte Hadimršku* (prem. 16. 10. 1931 v kině Adria) opět s Vlastou Burianem v hlavní roli. České texty mu v tomto roce upravovali již zmínění Jarka Mottl, Emanuel Brožík, Václav Špilar, Václav Mírovský a František Vodička.

V roce 1932 vrací se opět k Nedbalovi, který nedávno tragicky zemřel. Nejlépe vystihuje situaci článek z *Moravské orlice*: „*Jára Beneš dokončuje Nedbalovu operu. Významný český skladatel Oskar Nedbal, který před časem skončil tragicky sebevraždou, pracoval krátce před svou smrtí na komické opeře „Sedlák Jakub“, kterou již nedokončil. Dokončení tohoto díla ujal se nyní známý filmový komponista Jára Beneš, který doufá, že s prací bude v nejbližší době hotov. Libreto k této opeře napsal Ladislav Novák.*“ ³³

Další léta zůstává věrný Karlu Lamačovi a začíná spolupracovat s Martinem Fričem. Pod jejich taktovkami vznikají další a další filmy a Beneš prožívá svá nejpłodnější léta co do počtu tvorby. Jmenovitě *Wehe, wenn er losgelassen* (To neznáte Hadimršku, prem. 8. 4. 1932), *Der Hexer* (Maska), *Lelíček ve službách Scherlocka Holmesa*, *Šenkýřka „U divoké krásy“* (prem. 24. 6. 1932), *Kantor Ideál* (prem. 23. 9. 1932), *Sestra Angelika* (prem. 28. 10. 1932) a *Anton Špelec, ostrořelec* (prem. 16. 12. 1932). V roce 1933 jsou to *Die Tochter des Regiments* a *La filla du regiment* (něm. a fran. verze Dcery pluku), *S vyloučením veřejnosti* (prem. 8. 9. 1933) a *Revizor* (prem. 29. 9. 1933).

Rok 1933 byl pro Beneše důležitý nejen jako pro skladatele hudby k filmu, ale také jako skladatele operety. Zkomponoval první operetu, která měla velký ohlas a v počtu repríz předstihla všechny doposud uváděné operety, snad vyjma *Polské Krve* Oskara Nedbala. Z Benešova věhlasu snažili se čerpat i ostatní skladatelé a vzniklo několik napodobenin. Největší úspěch sklídila opereta Antonína Viplera *Na Svatém*

³² Německá premiéra *Er und seine Schwester* 20. 3. 1931. Česká premiéra *On a jeho sestra* 3. 4. 1931.

³³ Jára Beneš dokončuje Nedbalovu operu. *Moravská orlice*, 4. 6. 1932, roč. 70, č. 38, str. 2.

kopečku. Počtem vypravených inscenací překonala tuto operetu už jen další Benešovo dílo - *Na tý louce zelený*, která dosáhla na dlouhou dobu rekordního počtu repríz: 464.

Ač byl film teprve v počátcích, zviditelnil Beneše tak jako doposud žádná tvorba. Do této doby zkomponoval 4 operety, které byly sice uvedeny v navštěvované Vinohradské zpěvohře, v Národním divadle v Brně a v Praze, a mezi nimiž byla i velice populární opereta „U svatého Antoníčka“, ale až film udělal z Beneše nejžádanějšího skladatele meziválečného období, a spojení se čtveřicí libretistů pod společným pseudonymem Vl. Tolarský³⁴ z něho udělalo autora nezapomenutelných šlágrů.

V polovině roku 1932 seznámil se s částí onoho kvarteta. Se Špilarem a Mírovským spolupracoval na operetě *U svatého Antoníčka*, zatímco s Tobisem setkal se při práci na filmu Martina Friče *Sestra Angelika*. Již na začátku roku 1933 vypravila Velká opereta v Praze jejich společné dílo - *Pařížanku*. Z denního tisku vyplívá stížnost směrem k libretistům, jejichž *Pařížanka* byla prý rozvlečená, únavné délky a připomínala nastavovanou kaši. „*Hudba je rozhodně lepší, než libreto, neboť Jára Beneš má dobrou hudební minulost, pokud se týče hudby lehčího genru, jeho melodie jsou nenásilné, měkce nahozené, šlágry upoutají zvukovou uhlazeností a vkusem a dovedou účinně podchytiti i mnohou slabou scénu a dáti ji životnosti.*“ „*Orchestr, řízený p. Jar. Gidem, byl pečlivě připravený a propracovaný.*“³⁵ Z představení pak vyzdvihují samotnou výpravu Velké operety, která byla jako vždy výborná a obsazení Slávky Tauberové do hlavní role, kde mohla projevit svou roztomilost a šibalství. Ještě téže roku byla opereta natočena filmovou společností ELEKTA, v režii Sv. Innemana a prem. měla 27. 10. 1933.

Další operety: *Syn Bohů*, *Marina*, *Z pekla štěstí*, *Na tý louce zelený*, *Uličnice*, *Ztracená varta*, *Panna Pusy*, *Za naší salaší*, *Čí jsi holčičko*, *Píseň domova a Růže z Argentiny*, byly již pouze na texty dr. Vlad. Tolarského.

Všechny měly vesměs úspěch:

³⁴ Viz kap. 4. Dr. Vlad. TOLARSKÝ.

³⁵ Z kulturního života: Premiéra ve Velké operetě. *Národní listy*, 7. 2. 1933, roč. 73, š. 38, str. 2.

„*Marina, je šťastným objevem smíchovské Arény, Jára Beneš našel hojnost motivů, které uplatňuje ve všech fázích své práce. Operetu nastudoval a řídí J. Jankovec. „Marina“ je ukázkou, že naše operety mají plné právo na život.*“³⁶

„*Záplava cizích operet mizí a my se vracíme zas k naší tvorbě, což je jen potěšitelné. Skladatel Jára Beneš zkomponoval novou operetu „Syn bohů“ na libreto Špilara a Mírovského, a tuto operetu připravuje Varieté.*“³⁷

V této době již gramofonové společnosti čekají, kdy Jára Beneš zkomponuje nějaký chytlavý šlágr, jen aby na tom sami mohli vydělat. V roce 1934 dostal se opět k práci na Nedbalově díle. Karel Lamač s podporou společnosti ELEKTA se pouští do zfilmování oblíbené hudební komedie *Polská krev*. A kdo jiný by byl vhodnějším adeptem na úpravu Nedbalovy hudby do filmu, než jeho žák a přítel Jára Beneš? Premiéra filmu byla promítána v kině Fénix 25. 12. 1934. Ve stejném roce přišla na filmová plátna také: *Pán na roztrhání* (22. 6.), *Tři kroky od těla* (24. 8.), *Pokušení paní Antonie* (31. 8.), *Poleblut* (německá verze *Polské krve*), *Wilderer vom Egerland* (*V cizím revíru*, rak. verze, prem. 1. 11.) a *Matka Kráčmerka* (prem. 9. 11.).

Nastávající léta můžeme hodnotit jako Benešova nejúspěšnější. 28. 6. 1935 uvedlo Tylovo divadlo v Nuslích jeho operetu *Na tý louce zelený*, která už by nemohla být více lidová. *Na tý louce zelený* se stala nejhranější a nejžádanější operetou vůbec a ještě ten samý rok podle ní natočil Karel Lamač stejnojmenný film. Během tří let obešla cizinu a vrátila se v nové premiéře na prkna Tylova divadla. Vladimír Slavínský natočil s Benešem hudbu k filmu *Jedna z milionu*. Velká opereta pro změnu vypravila 31. 1. 1936 jeho operetu *Uličnice*, kterou zfilmoval již zmíněný Vladimír Slavínský a Tylovo divadlo vypravilo *Ztracenou vartu*, přibližující běžným lidem pravdivý pohled na vojenskou službu.

„*Hlavním předpokladem úspěšné operety je vtipný děj a dobrá hudba, líbivá v melodii vkusného zpracování. „Uličnice“ splňuje tyto požadavky. Libretisté, p. dr. Tobis, dr. Rohan, Mírovský a Špillar, zpracovali rozmarný příběh s neselehávající jevištní účinností, dali svým figurám životnost, humor a zajímavost, pracující zřejmě pro herce, kteří*

³⁶ Kultura. *Národní listy*. 22. 12. 1933, roč. 73, č. 350, str. 3.

³⁷ Kultura: *Nové české operety. Národní listy*, 25. 8. 1933, roč. 73, č. 232, str. 3.

dovedou ještě zvýšiti zamýšlený dojem. Jára Beneš jako skladatel má již značné zkušenosti ze svých dřívějších prací, jichž úspěch je mu bezpečným vodítkem. Jeho hudba je vkusná, má v sobě život a spojitost s dějem, který doplňuje v jeho veselosti, i tam, kde zaznějí vážnější tóny. Melodičnost zpěvů, vypravení orchestrální části a šťastné rozvržení celkové koncepce svědčí o skladatelské schopnosti a dramatickému smyslu. Zvláště potěšující je však Benešova neodvislost od běžné operetní manýry, i když autor zachovává její osvědčené směry.“³⁸ Opět na divadle v hlavní roli Slávka Tauberová, ve filmu Věra Ferbasová.

Rok 1937 byl pro Beneše také trochu překvapením. V první polovině roku pracoval na nové operetě *Panny Pusy* a měl již takové jméno, že v Národních listech vyšel tento článek: „Světová operetní premiéra v Praze. Městské divadlo stane se 18. června dostaveníčkem zájemců o operetu z celého světa. Jako dříve do Vídně dojíždělo se k podobným událostem, tak stane se po prvé letos v Praze. Jára Beneš je již dnes tak populární, že rozšířená zpráva o jeho nové operetě „Panna Pusa“ vzbudila zájem celého světa, takže jeho premiéře budou přítomni zástupci divadelních ředitelů z Londýna, Paříže, Vídně aj.“³⁹

Zbytek roku nese se ve filmovém duchu, píšně k filmu *Důvod k rozvodu* (v německé verzi pod titulem *Der Scheidungsgrund, Kein Wort von Liebe* (v české verzi *Poslíček lásky*), *Ze všech jediná* nebo komediální klasika s Věrou Ferbasovou - *Andula vyhrála*. V roce 1938 vznikly ještě filmy: *Heiraten – aber wen?* (*Falešná kočička*), *Panenka*, *Robot girl Nr. 1.*, *Třetí zvonění*, ale především *Slečna matinka* (zfilmovaná divadelní hra *Pařížanka*).

Od začátku druhé světové války práce zase ubývá, např. Beneš si na své konto připisuje pouze jeden film – *U svatého Matěje* na texty Ladislava Broma a operety *Čí jsi holčičko?* a *Píseň domova*. V roce 1940 je to romantická komedie na libreto Jarky Mottla – *Konečně sami*, a film Čenka Šléglá – *Vy neznáte Alberta?*. Ve čtyřicátých letech nepatřil už k nejoblíbenějším skladatelům, přesto z roku 1941 pochází nezapomenutelný film s Vlastou Burianem – *Přednosta stanice*. Posledními filmovými záznamy psané rukou

³⁸ Společenský život: Premiéra ve Velké operetě. *Národní listy*, 2. 2. 1936, roč. 76, č. 32, str. 4.

³⁹ Kulturní zrcadlo: Světová operetní premiéra v Praze. *Národní listy*. 15. 6. 1937, roč. 77, č. 163, str. 2.

Járy Beneše jsou: *Das Schwarze Schaf – Černá ovce* a *Seiben Briefe – Sedm záhadných dopisů* z roku 1944.

Když začínal komponovat hudbu k filmům, měl na jeden film přibližně čtvrt roku čas, postupem času se lhůty na tvorbu zkracovaly na 10 dnů. Jednou byl dokonce nucen nahrát hudbu k filmu o 5000 metrech s celým orchestrem za jediný den.⁴⁰

Za okupace se otevřeně hlásil k nacistům a tak bylo pro kolaboraci jeho dílo uvedeno v mlčení skoro až do konce šedesátých let. Od šedesátých let byly jeho nejslavnější kusy opět uváděny na českých scénách.⁴¹

⁴⁰ *Lidové noviny*, 1. 6. 1941, roč. 49, č. 276, str. 4.

⁴¹ Tyto inscenace monitoruje Divadelní ústav. Dostupné z: <<http://vis.idu.cz/Productions.aspx>>

3. SEZNAM TVORBY

Balety

- **Zlatý závoj** – 24. 8. 1921, Národní divadlo Praha
- **Babička pokračuje** – p. 6. 9. 1929, Národní divadlo Praha

Operety

- **Příboj lásky** – p. 21. 4. 1921, Národní divadlo Brno
- **Ve jménu republiky** – p. 3. 6. 1927, Vinohradská zpěvohra
- **C. K. polní maršálek** – p. 26. 12. 1931, Vinohradská zpěvohra
- **Firma pro všechno** (Champon a Parasol) – p. 10. 3. 1932, Vinohradská zpěvohra
- **U svatého Antoníčka** – p. 1. 7. 1932, Aréna na Smíchově ve Vinohradské zpěvohře
- **Pařížanka** – p. 3. 2. 1933, Velká opereta
- **Syn bohů** – p. 2. 9. 1933, divadlo Varieté v Karlíně
- **Marina** – p. 20. 12. 1933, Aréna na Smíchově
- **Z pekla štěstí** – p. 24. 8. 1934, Velká opereta
- **Na tý louce zelený** – p. 28. 6. 1935, Tylovo divadlo v Nuslích
- **Uličnice** – p. 31. 1. 1936, Velká opereta
- **Ztracená varta** – p. 3. 12. 1936, Tylovo divadlo v Nuslích
- **Panna Pusy** – p. 18. 6. 1937, Velká opereta/ Městské divadlo vinohradské
- **Za naší salaší** – p. 2. 6. 1938, Tylovo divadlo v Nuslích
- **Čí jsi holčičko** – p. 2. 2. 1939, Divadlo u Nováků
- **Píseň domova** – p. 6. 12. 1939, Velká opereta
- **Růže z Argentiny** – p. 1. 7. 1940, Tylovo divadlo v Nuslích
- **Já + on = ona** – p. 6. 7. 1940, Divadlo u Nováků
- **Potápka** – p. 27. 2. 1941, Divadlo u Nováků
- **Slon mezi porculánem** – p. 30. 12. 1941, Divadlo u Nováků
- **Zaječí pacička** – p. 15. 9. 1942, Divadlo u Nováků
- **Bílá orchidej** – p. 28. 5. 1943, Tylovo divadlo v nuslích

- **Děvčata v modrém** – p. 9. 5. 1944, Divadlo u Nováků

Hudba k filmu⁴²

1930

- **Eine Freundin so goldig wie Du** (Anny řádí) – h. Willy Meisel, r. Karel Lamač, t.p. Richard Rillo/Karl Evert Christenson/Willy Rosen/Marcel Lion, písně: „*Es liegt ein Zauber im Klange der Geigen*“, „*Mein kleines Auto*“
- **Die vom Rummelplatz** (Senzace) – p. 14. 8. 1930, h. Frank Strip/Walter Kollo/Curt Lewinnek, n. Václav Wasserman, r. Karel Lamač/Alwin Elling, t.p. Fritz Rotter/Rudolf Eisner/Karl Brüll/Walter Kollo
- **C. a k. polní maršálek** – p. 24. 10. 1930, n. Emil Artur Longen, r. Karel Lamač, t.p. Emanuel Brožík, z. Vlasta Burian/Olga Augustová/Jan Hilbert Vávra/Máňa Ženíšková, písně: „*C. a k. polní maršálek*“, „*Hospodská*“, „*Tys láska má*“, „*Ve sklepě sedím hlubokém*“
- **Senzace** – p. 31. 10. 1930, r. Karel Lamač, t.p. Fritz Rotter, písně: „*Jen obrázek Tvůj ví*“, „*Já vím o čem sníš*“, „*My jsme všude domovem*“
- **Der k. u. k. Feldmarschall** (C. a k. polní maršálek) – n. Emil Artur Longen, r. Karel Lamač, t.p. Hans Regina von Nach

1931

- **Monsieur le Maréchal** (C. a k. polní maršálek) – n. Emil Artur Longen, r. Karel Lamač
- **Er und seine Schwester** (On a jeho sestra) – p. 20. 3. 1931, n. Bernhard Buchbinder, r. Karel Lamač, t.p. Charles Amberg, písně: „*Wer kann küssen, so wie du?*“, „*Schreibt deine Liebste dir...*“

⁴² h. = hudba (J. Beneš je spoluautorem), n. = námět, r. = režie, t.p. = texty písní, z. = zpěv

- **Netopýr** – francouzská verze *La Chauve-souris*, h. Michel Michelet, n. Ludovic Halévy/Henri Meilhac, r. Karel Lamač/Pierre Billon
- **On a jeho sestru** – p. 3. 4. 1931, n. Bernhard Buchbinder, r. Karel Lamač /Martin Frič, t.p. Emanuel Brožík/František Vodička, d. Karel Pečka, z. R. A. Dvorský/Karel Vacek/Václav Bláha/Anny Ondráková/Otto Rubík/Olga Augustová, písně: „*Růžové psaníčko*“, „*Ach, kdo líbá jako ty*“
- **Poslední bohém** – p. 21. 8. 1931, n. Emil Artur Longen, r. Svatopluk Innemann, t.p. Jaroslav Mottl, z. Saša Rašilov
- **Miláček pluku** – p. 31. 8. 1931, n. Josef Stein/Emil Artur Longen, r. Emil Artur Longen, t.p. Emanuel Brožík, z. Ferenc Futurista/František Mrázek/Jan Kohout/František Sauer/Jan Richter/Emanuel Trojan, písně: „*Jsou vojáci děti malovaný*“, „*Já mám o sklo víc*“, „*Ta hubička, ta je nejsladší*“
- **To neznáte Hadimršku** – p. 16. 10. 1931, n. Franz Arnold/Ernst Bach, r. Karel Lamač/Martin Frič, t.p. Jaroslav Mottl/ Emanuel Brožík, z. Vlasta Burian/Marie GROSSOVÁ/Meda Valentová, píseň: „*To neznáte Hadimršku*“
- **Skalní ševci** – p. 20. 11. 1931, n. a r. Emil Artur Longen, t.p. Jaroslav Mottl/Špilar/Mírovský, písně: „*Každý dělá co umí*“, „*Hrdinná píseň ševců*“

1932

- **Dobrý voják Švejk** – p. 15. 1. 1932, h. Jan Seidel, n. Jaroslav Hašek, r. Martin Frič, t.p. Jaroslav Mottl/Mírovský/Špilar, z. Saša Rašilov/R. A. Dvorský/Hugo Haas/Jarmila Vacková, písně: „*Poslušně hlásím*“, „*Každý má nějakou chorobu*“, „*Na světě je buhví kolik cest*“
- **Wehe, wenn er losgelassen** (To neznáte Hadimršku) – p. 8. 4. 1932, n. Franz Arnold/Ernst Bach, h. Ferry Gyulai/Bedřich Kerten/Jan Stark, r. Martin Frič/Karel Lamač, z. Vlasta Burian/Mabel Hariot/Friedl Haerlin, písně: „*Was sagen sie zu Haselhuhn?*“, „*Die Fräulein ist in Leben allein*“
- **Šenkýřka „U divoké krásy** – p. 24. 6. 1932, n. Josef Skružný, r. Svatopluk Innemann, t.p. Jaroslav Mottl, z. František Mrázek/Zdena Kavková, píseň: „*Jen jedno srdce mám*“

- **Kantor Ideál** – p. 23. 9. 1932, n. Adéla červená, r. Martin Frič, t.p. Jaroslav Mottl/Karel Lamač, z. Karel Lamač/Anny Ondráková/Valentin Šindler, písně: „*Tož promiňte, prosím*“, „*Můj ideál*“, „*Jak píseň jara*“, „*Jaro je tady*“
- **Sestra Angelika** – p. 28. 10. 1932, n. Alois Barva, r. Martin Frič, t.p. Tobis/Hugo Haas, z. Hugo Haas, píseň: „*Ztracená*“
- **Anton Špelec, ostrostřelec** – p. 16. 12. 1932, n. Emil Artur Longen, r. Martin Frič, t.p. Jaroslav Mottl, z. Vlasta Burian, píseň: „*Anton Špelec, ostrostřelec*“
- **Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa** – h. Josef Kumok, r. Karel Lamač
- **Der Hexer (Maska)** – h. Arthur Guttman, n. Edgar Wallace, r. Karel Lamač/Martin Frič

1933

- **Die Tochter des Regiments (Dcera pluku)** – h. Gaetano Donizetti/Curt Lewinnek, r. Karel Lamač, t.p. Hans H. Zerlett, d. Curt Lewinnek
- **La filla du regiment (Dcera pluku – francouzská verze)** – h. Gaetano Donizetti/Jean Boyer, r. Karel Lamač/Pierre Billon
- **S vyloučením veřejnosti** – p. 8. 9. 1933, n. Václav Wasserman, r. Martin Frič, t.p. Špilar/Mírovský, z. Karel Lamač/Ljuba Hermanová, píseň: „*Není všechno zlato*“
- **Revizor** – p. 29. 9. 1933, n. Nikolaj Gogol, r. Martin Frič, t.p. Jaroslav Mottl, z. Vlasta Burian, píseň: „*To u nás v Petrohradě*“
- **U svatého Antoníčka** – p. 27. 10. 1933, n. Jiří Balda/Antonín Fencl, r. Svatopluk Innemann, t.p. Špilar/Mírovský, z. Jára Pospíšil/Hana Vítová/Ljuba Hermanová/Antonín Soukup/Jiří Dohnal/Vít Skála, písně: „*Když v srdcích láska dříme*“, „*Išla Marina od Hodonína*“, „*Vínečko, vínečko*“, „*Píseň o katovi*“, „*Ty náš svatý Antoníčku*“, „*Malířská píseň*“

1934

- **Pán na roztrhání** – p. 22. 6. 1934, n. Han Jaray, r. Miroslav Cikán, t.p. Tobis/Jaroslav Mottl, z. Ljuba Hermanová, Nora Stallich, Lída Baarová, písně: „*Píseň o krizi*“, „*Jednou se i ty přesvědčíš*“

- **Pokušení paní Antonie** – p. 31. 8. 1934, n. Emil Artur Longen, r. Vladimír Slavínský, t.p. Saša Razov, z. Jaroslav Gleich, Lída Baarová, písně: „*Když večer klade své stíny*“, „*Je známo už*“
- **Polská krev** – h. Oskar Nedbal, n. Oskar Nedbal/Leo Stein, r. Karel Lamač, z. Anny Ondráková
- **Polenblut** (Polská krev) – německá verze, h. Oskar Nedbal, n. Oskar Nedbal/Leo Stein, r. Karel Lamač
- **Tři kroky od těla** – p. 24. 8. 1934, n. Josef Skružný/Elmar Klos, r. Svatopluk Innemann, t.p. Tobis/Jaroslav Mottl, z. Truda Grosslichtová, Jan Kohout, písně: „*Vaše oči v srdci mám*“, „*Námořnická píseň*“
- **Wilderer vom Egerland** (V cizím revíru) – rakouská verze, p. 1. 11. 1934, n. a r. Vladimír Majer, t.p. Tobis, z. Markéta Krausová, R. A. Dvorský, písně: „*Im Wald, im Wald*“, „*Wie schad*“, „*Zda víš, že je láska pápěří*“, „*Jen ty a já*“
- **Matka Kráčmerka** – p. 9. 11. 1934, h. Karel Hašler, n. Marie Popelková, r. Vladimír Slavínský, t.p. Karel Hašler, z. Rolf Wanka, Hana Vítová, píseň: „*Chudobná světnička*“

1935

- **Jedna z milionu** – p. 22. 2. 1935, n. Emil Artur Longen, r. Vladimír Slavínský, t.p. Karel Melíšek/Tobis/Jarka Mottl, z. František Kreuzmann/Ladislav Pešek/V. A. Marek, písně: „*Pod modrou oblohou*“, „*Tak už to ve světě bývá*“, „*Pochod lyžařů*“

1936

- **Na tý louce zelený** – p. 7. 8. 1936, n. a t.p. Tobis/Špilar/Mírovský/Rohan, r. Karel Lamač, z. Oldřich Nový/Raoul Schráníl/Helena Bušová/Věra Ferbasová/Jára Kohout, písně: „*Tvé foto*“, „*Venoušku, Venoušku*“, „*Na tý louce zelený*“, „*Když hvězdy svítí*“
- **Uličnice** – p. 23. 10. 1936, n. a t.p. Tobis/Špilar/Mírovský, r. Vladimír Slavínský, z. Tino Muff/Věra Ferbasová/František Krištof Veselý/Jára Kohout/Jiří Dohnal/Ladislav Pešek, písně: „*Modré chrpy*“, „*Slabá dívka, silný muž*“, „*Devět*“

kanárů“, „*To ti dám pí pí pí písemně*“, „*S tebou tančím nejradši*“, „*Láska je ten krásný ostrov neznámý*“, „*Já zvedám víno ruměné*“

1937

- **Důvod k rozvodu** – p. 20. 8. 1937, n. Karel Bachmann, r. Karel Lamač, t.p. Špilar/Mírovský, z. Anny Ondráková/Oldřich Nový, písně: „*Dobrá rada milencům*“, „*Loučení*“
- **Der Scheidungsgrund** (Důvod k rozvodu) – německá verze, n. Karel Bachmann, r. Karel Lamač, t.p. Aldo von Pinelli
- **Ze všech jediná** – p. 5. 11. 1937, h. Erich Senhofer, n. Harald Bratt, r. Václav Binovec, t.p. Tobis/Špilar, z. Dano Živojnovič/Alena Frimlová, píseň: „*Tvé oči krásné*“
- **Andula vyhrála** – p. 2. 12. 1937, n. Olga Scheinpflugová, r. Miroslav Cikán, t.p. Jaroslav Mottl/Josef Neuberg, z. Stanislav Neumann/Fanda Mrázek/Vlasta Hrubá/Věra Ferbasová/Milada Smolíková/Ladislav Janeček, písně: „*Kapitáne, kapitáne!*“, „*Trampský pochod*“, „*Toužím a nevím, proč to skrývám*“, „*Když jsme se loučili*“
- **Poslíček lásky** – p. 7. 12. 1937, n. Hans Regina von Nack, r. Miroslav Cikán, t.p. Jaroslav Mottl, z. Hana Vítová/Bedřich Veverka, píseň: „*V roztoužení*“
- **Kein Wort von Liebe** (Poslíček lásky) – německá verze, r. Alwin Elling

1938

- **Heiraten – aber wen?** (Falešná kočička) – pražská p. 5. 8. 1938, n. Josef Skružný, r. Carl Boese, písně: „*Das ganze Jahr müßt Sonntag sein!*“, „*Verliebte Herzen*“
- **Panenka** – p. 31. 3. 1938, n. Jan Grmela, r. Robert Land, t.p. Jan Grmela, z. Máňa Hanková/Věra Ferbasová, písně: „*Robot*“, „*Jsem panen prototyp*“
- **Robot girl Nr. 1.** – německá verze *Panenky*, r. Josef Medeotti-Boháč, píseň: „*Ich bin der Prototyp Jungfrau*“
- **Falešná kočička** – p. 5. 8. 1938, n. Josef Skružný, r. Vl. Slavínský, z. Věra Ferbasová

- **Slečna matinka** – p. 19. 8. 1938, n. a t.p. Tobis/Špilar/Mírovský/Rohan, r. Vladimír Slavínský, z. František Křištof Veselý/Věra Ferbasová/Stanišlav Strnad/Eva Gerová, písně: „*Hlavně se slečno chovat mravně*“, „*Láska, ta kvete po celém světě*“, „*Bílé hory, bílý sníh*“, „*Mnoga ljeta*“, „*Nevím, zda sním*“, „*Není všechno zlato, co se zlatem zdá*“
- **Třetí zvonění** – p. 1. 2. 1938, n. Václav Štech, r. Jan Sviták, t.p. Jaroslav Mottl/Josef Neuberg, z. Oldřich Nový/Marie Grossová, písně: „*Loučení mou lásku nezmění*“, „*Žádný muž není svatý*“, „*Už mou milou do kostela vedou*“
- **Eine von allen** (viz Ze všech jediná) – německá verze, r. Karl Heinz Martin

1939

- **U svatého Matěje** – p. 27. 10. 1939, n. František Vlček, r. Jan Sviták, t.p. Ladislav Brom, z. Hana Vítová/Jára Kohout/František Paul/Antonín Novotný, písně „*Matějčku, Matěji*“, „*Nevěřím vám*“, „*Na pankráci, na malém vršíčku*“

1940

- **Konečně sami** – p. 5. 6. 1940, n. Miroslav Cikán/Jaroslav Mottl, r. Miroslav Cikán, t.p. Jaroslav Mottl/Karel Melíšek, písně: „*Už mou milou do kostela vedou*“, „*Má píseň nejtišší*“
- **Vy neznáte Alberta?** – p. 22. 3. 1940, n. Otto Jun/Jaroslav Víchovský, r. Čeněk Šlégl, t.p. Špilar/Mírovský, z. Betty Tolarová/Jára Kohout/Antonín Holzinger/Dětský pěvecký sbor Jana Kühna

1941

- **Přednosta stanice** – p. 12. 4. 1941, n. Václav Wasserman, r. Jan Sviták, t.p. Ladislav Brom, z. Vlasta Burian, písně: „*Přednosta stanice*“, „*Pod okny na housle starý tulák hrál*“

1944

- **Das schwarze Schaf** – *Černá ovce*, r. Miroslav Cikán, n. Harald Bratt (*Schützenfest*)

- **Sieben Briefe** - *Sedm záhadných dopisů*, r. Vladimír Slavínský pod pseudonymem Otto Pittermann, n. Wolfgang Ulrici, t.p. Günther Schwenn

4. Dr. Vlad. TOLARSKÝ

Pod tímto pseudonymem skrývá se čtveřice vzdělaných mužů, kteří propůjčovali svůj um J. Benešovi. Skrývají se pod ním tito pánové: Karel Tobis, Vladimír Rohan, Václav Špilar a Václav Mírovský. Společně je seznámil nový, velmi agilní ředitel smíchovské arény *Antonín Fencl*.

K původu pseudonymu dr. Vlad. Tolarský vyjadřuje se sám Beneš v rozhovoru z 21. 11. 1936: *„Při vídeňské premiéře populární české operety „Na tý louce zelený“ byl uveden na plakátech jako autor libreta dr. Vlad. Tolarský. Poněvadž víme, že knihu k této operetě napsala populární čtveřice dr. Tobis, Mírovský, Špilar a dr. Rohan, dotázali jsme se skladatele Járy Beneše, kdo je to dr. Tolarský. Jára Beneš, skladatel řady populárních operet (U sv. Antonička, Marina, Pařížanka, Uličnice atd.) nám řekl: Pseudonym dr. Vlad. Tolarský jest anagram ze čtyř jmen mých libretistů. Dr. Vlad. jest dr. Vladimír Rohan, To- je Tobis, -lar- jest Špilar a -ský jest Mírovský. Tento pseudonym používají moji libretisté pro zahraničí, protože čtyři jména byla pro zahraniční divadelní ředitele úplnou šarádou a zpravidla některé z nich bylo buď vynecháno nebo zkomoleno. Proto rozhodli jsme se pro tento pseudonym.“*⁴³

Vladimír Rohan (*4. 11. 1903 + 15. 4. 1970)

- vlastním jménem JUDr. Vladimír Veselý, spisovatel, libretista, hlavní strůjce děje, občanským povoláním advokát, jeho manželkou byla populární subreta *Slávka Tauberová*

Karel Tobis (*5. 7. 1903 +8. 10. 1949)

- vlastním jménem JUDr. Karel Pavlík, textař, libretista, spisovatel, občanským povoláním úředník pražského magistrátu.

⁴³ Benešova „Ztracená Varta“. *Národní listy*, 21. 11. 1936, roč. 76, č. 319, str. 3.

Václav Špilar (*12. 9. 1902 +6. 11. 1968)

- vlastním jménem Václav Milota, spisovatel z povolání, textař, libretista

Václav Mírovský (*6. 12. 1902 +16. 6. 1953)

- vlastním jménem Václav Miškovský, spisovatel, textař, libretista, občanským povoláním úředník pražského magistrátu.

Spolupráce těchto autorů započala již na studiích. Ve dvacátých letech psali texty pro pražská revuální divadla, největší úspěch sklidili ale na poli operetní tvorby. Ať už všichni dohromady nebo jen někteří z nich, na kontě mají přes 50 původních operetních libret a překladů cizích, z toho 16 vesměs úspěšných libret pro Járu Beneše. Dále 38 rozhlasových pásem, spolupráce na 16 filmech a celkem 817 písničkových textů.⁴⁴

⁴⁴ Údaj z: MESZNER, J. *Jak se bavila Praha*. str. 370.

5. U svatého Antoníčka

Revuální opereta o 3 dějstvích a 14 obrazech byla uvedena Městským divadlem na Vinohradech 1. 7. 1932, kde bylo pro tuto operetu rozšířen orchestr na 36 členů a balet na 16 dívek a 8 chlapců. Jedna z nejúspěšnějších operet Járy Beneše byla produktem hned několika autorů a dočkala se 320 představení, což do té doby nedokázala žádná česká opereta. Jedinečnost tkví v její lidovosti, což dokazuje velkým množstvím výrazů z různých nářečí a lidovými kroji při představeních. Po divadle na Vinohradech ujal se jí soubor smíchovské Arény, pod taktovkou Jaroslava Jankovce a během dvou let prošla všemi divadly mimopražskými a některými zahraničními. Všude s velkým úspěchem, až byla 27. 10. 1933 zfilmována.

Miroslav Šulce o ní mj. píše: *„U svatého Antoníčka se zrodila nová, přímo triumfální éra českého operetního kultu, charakteristická především dosud nepoznanou konjunkturou a postupným narůstáním účinné domácí tvorby, která zahnila import až do podřadného postavení.“*⁴⁵

Obsah a tvůrci operety

Na zámek starosty Ondruše se v období konání pouti k svatému Antoníčkovi potají nastěhuje filmový herec Tino Klement. Ihned se začne dvořit starostově dceři Apolence, (Lence), ale jeho snahy překazí příjezd bývalé milé, americké milionářky Hely Fieldové, která se snaží získat zpět Tinovu lásku. Do stejné vsi zavítá při manévrech místní hoch, nyní letecký poručík Pavel Tomšů, který už dávno a z celého srdce miluje Lenku. Další milostnou zápletku prožívají také reportér Kostečka a úřednice Marina. Po překonání všech nástrah díky svatému Antoníčkovi, který nad nimi drží ochrannou ruku, se všechny svazky utuží.

Libreto: Antonín Fencl, Jiří Balda, Václav Špillar, Václav Mírovský; Dirigent: Jiří Schöffer jako host, v záskoku V. A. Vipler; Režie: Jiří Sedláček; Choreografie: Marta

⁴⁵ ŠULC, Miroslav. *Česká operetní kronika*. 1. vyd., Praha 2002, str. 252.

Aubrechtová; Herci: Ema Armandová, Karel Faltys, Arno Velecký, Viktor Norman, Jiří Sedláček, Slávka Fenclová, Olga Augustová.

	<u>OPERETA</u>	<u>FILM</u>
<i>Osoby:</i>	<i>Ondrůš, starosta</i>	<i>Borecký, místní malíř</i>
	<i>Apolenka, jeho dcera</i>	<i>Vlasta, jeho dcera</i>
	<i>Marina, jeho neterř</i>	<i>Marina, úřednice</i>
	<i>Helena Fieldová</i>	<i>Helena, milionářka z USA</i>
	<i>Tino Klement</i>	<i>Jar. Urban, hud. skladatel</i>
	<i>Pavel Tomšů, letecký poručík</i>	<i>Voborný, malíř</i>
	<i>Kostečka, reportér</i>	<i>Blok, redaktor</i>
	<i>Sbor a balet.</i>	

Obsah a tvůrci filmu

Začátek filmu odhrává se na návsi vesnice, kam přijel hudební skladatel Jaroslav Urban, aby načerpal z lidové hudby inspiraci pro svou vlastní tvorbu. V této vesnici spatří krásnou Helenu Atkinsonovou, rozjede se za ní a přeje husu. Starostova dcera Marina zavře nešťastníka do kůlny, kde už je zavřený i malíř Voborný. Oba dva jsou hosty známého malíře Boreckého a právě za ním přijela milionářova žena Helena z USA. Urban se do ní zamiluje, což těžce snáší zamilovaná dcera Boreckého, Vlasta. Za Boreckým přijíždí kvůli rozhovoru ještě redaktor Blok, který se naopak zamiluje do Mariny. Všichni se nakonec vydají na slavnou pouť ke svatému Antoníčkovu, kde se všechny zápletky vyřeší. Helena zjistí, že je rozvedená a může milovat Urbana, Vlasta se sblíží s Voborným a Marina dostane od Bloka pouťové srdce jako důkaz lásky.

Výrobce: Elekta; Režie: Svatopluk Inneman; Scénář: Karel Steklý; Zvuk: Bedřich Poledník; Odborný poradce: prof. Staněk (nářečí), J. Hudeček (kroje).

Ve filmu zazněly následující písně: Ty náš svatý Antoníčku; Když v srdcích láska dříme; Išla Marína od Hodonína; Vínečko, vínečko; Píseň o katovi; Malířská píseň (Akademická).

Srovnání

Změny při přepracování operety do filmu nastali především v samotném ději, který se na místo venkovského zámečku odehrává v prosté vesnici. Zatímco libretisté v původní hře obsadili do role milenců leteckého poručíka a filmového herce, Karel Steklý vsadil ve filmu na umělce typu hudební skladatel a malíř. Po hudební stránce byla věc celkem snadná. Z Benešovy operety o uzavřených číslech bylo viňato pouze šest nejlepších písní

Hudební analytické sondy

Pro rozbor práce bylo nutné sehnat hudební zápis. V této oblasti podařilo se mi najít v archivu brněnského Národního divadla alespoň klavírní výtah.

Po formální stránce se Beneš drží zažitě operetní praxe, užívá starších i moderních typů tance (valčík, waltz, fox-trott, slowfox) a skládá z nich jednotlivá uzavřená čísla (písně, melodramy a lidové popěvky), řazená za sebou. Jeho melodická invence užívá lidových nápěvů k zhotovení úspěšných šlágrů. Instrumentaci této operety pro orchestr provedl Antonín Kincl.

Z celkem jedna-dvaceti hudebních čísel se do paměti posluchačů zapsal valčík *Ty se mně ohromně líbíš* a slowfox-trott *Ty můj svatý Antoníčku*.

Ouvertura - Předehra

Jak je zvykem u opery a operety 20. a 30. let 20. st., předehra je jakýmsi přehledem nejdůležitějších hudebních i tanečních čísel operety. Několikrát se v průběhu operety opakují stejné části nebo jsou malinko pozměněné.

Formové schéma předehry:

Počet taktů v ouvertuře je 181:

Maestoso – 10, Valse – 21, Valse – 16, Vive – 16, Fox-trott – 38, Marcia – 46, rit. – 1, Allegro – 22, Maestoso – 7, Largo – 4

Použitá témata v předehře:

V pořadí druhý valčík, v takovém rozpětí 16 taktů, je převzat z dílu B - refrénu ze 14. výstupu – duet reportéra a Lenky, mj. píseň s textem *Ty se mně ohromně líbíš*.

Fox-trott je nástinem dílu B – refrénu ze 2. výstupu – reportér a balet, píseň *Reportér, ten musí být*.

Marcia je předvojem refrénu – dílu B z 5. výstupu – Pavla vojáci, píseň *Děvče, pojd'*.

Z jisté části dala by se celá předehra rozebrat na rozsahově velmi malá témata, která by se dala přiřadit k jednotlivým číslům operety. Vzhledem k nemalým odlišnostem se tak ale nedá učinit s čistým svědomím. Nicméně lze alespoň poznamenat, že skladatel ovládal motivicko – tématickou práci a nebo měl velmi čitelný způsob kompozice.

Dějství I.

1) **MELODRAM**

Formové schéma:	A	B
	18	16

Melodie je jednoduchá a lehká, vhodně zvolená k mluvenému slovu.

2) **VSTUPNÍ - fox-trott, reportér a balet**

Formové schéma:	i	A	B	A	B	m. m. B'	m.m. B''		
	8	16	32	16	32	10	16	16	32

Introdukce je tvořena melodií z dílu A. Kontrast mezi díly A a B je dán jednak směrem melodie, jednak využitím synkopického rytmu v dílu B. Modulace jsou chromatické, využívají stupnicového postupu. První modulační mezivěta je využita pro baletní složku.

3) **VSTUPNÍ - Helena, píseň Život jen jednou**

Formové schéma:	i	A	B	A
	4	25	16	25

4) DUETTO - Helena a Tino, píseň *Být hezká*

Formové schéma:	i	A	B	C	B	C'	m.m.	F
	4	16	32	32	32	32	16	16

Opět je zde velká podobnost jednotlivých témat (např. F je očividně překomponované téma C, ale zároveň jsou tak odlišné, že není možné nazvat jej C'). Díl A plní funkci melodramu. Celkově zde Beneš užívá menších rytmických hodnot a dosud nevyužitého tečkovaného rytmu. V modulační mezivěť, která je opět vyplněna baletním číslem, moduluje pomocí chromatických postupů z B dur do Es dur.

5) VSTUPNÍ - Pavel a Vojáci, píseň *Děvče, pojd'*

Formové schéma:

i	A	B	A	B	C	B'	coda
16	32	48	32	48	8	46	3

V tomto čísle je velice nápadné téma postavené na rozloženém akordu, podložené základními harmonickými funkcemi, které nikde nevybočují. Čtyřdobý rytmus evokuje rychlejší tempo.

6) PÍSEŇ - Tino, píseň *Za co mě to pánbůh*

Formové schéma:	i	A	B	A	B'
	5	16	16	16	16

Jednoduché téma podpořené čistými oktávami v doprovodu umocňuje význam slov: „Za co mě to pánbůh trestá“. Ve dvoudobém taktu v mollové tónině prokázal Beneš opět své umění melodické invence.

7) DUETTO - Tango, reportér a Marina, píseň *„Já bych šel“*

Formální schéma:	i	A	B	A	B	B
	4	12	16	12	16	16

Tento duet není ničím výjimečný, snad jen využitím čtyřosminového taktu, který pohledem evokuje rychlejší tempo, než je pro tango typické. Tato skladba obsahuje asi nejvíce průchodných a průtažných melodických tónů z celé operety.

8) FINALE I. -soli, sbor, balet, píseň „Slováci jsou páni“

Formální schéma:	A	B	B'	A	B	B'	coda
	24	17	16	24	17	16	10

Tak jako předehra, tak i finale předvádí nejchytalvější melodie z celé operety. Díl A je téměř totožný s dílem C ze 4. výstupu, zatímco díl B je imitací dílu B ze 3. výstupu.

Dějství II.

9) SBOR TRHOVCŮ - allo ma non troppo

Formální schéma:	i	A	B	A'	coda
	19	16	9	15	9

10) DUETTO - Slowfox, Pavel a Lenka, píseň „Láska lidem srdce vězní“

Formální schéma:	i	A	B	A	B'	A	B
	4	16	32	16	32	16	32

Pravidelné střídání dílu A a B, přičemž B je jednou tak dlouhé jako díl A, to je periodicitu, která se v této operetě ještě nevyskytla. Formálně připomíná víc rondo než píseň. Pravidelně zde střídá tečkovaný rytmus s více notami vyšších hodnot. Druhý díl B je vyplněn taneční vložkou.

11) PÍSEŇ - Marina, píseň „Ty můj svatý Antoníčku“

Formální schéma:	i	A	B	A	B
	4	16	32	16	32

Pravidelná periodicitu. Sestupná melodie není podobná zatím žádnému tématu.

12) SBOR -balet a Ondrůš, píseň „Vrt' sa dievča“

Formové schéma:	A	B	B	A	B'	B'	C	D	E
	8	8	8	8	8	8	8	16	16

V tomto čísle využívá Beneš lidových písní – *Vrt' sa dievča* a *Tancuj, tancuj, vykrúcaj*. Nejedná se o jednu písňovou formu, ale o hromadění lidových nápěvů jeden za druhým. Rychlé tempo, dvoudobý takt a oktávový doprovod.

13) DUETTO - Waltz, Helena a Tino, píseň „Nejhezčí sen“

Formové schéma:	i	A	B	A	B	B
	8	16	32	16	32	32

Velmi pravidelná forma o dvou tématech využívá sestupné melodie. Nemá žádné tóninové skoky, modulace nebo složitý rytmus. Poslední opakování dílu B je opět směřováno sekci baletu.

14) DUETTO - Valse, reportér a Lenka, píseň „Ty se mně ohromně líbíš“

Formové schéma:	i	A	B	A	B	B
	4	32	32	32	32	32

Formu ABABB zde používá už potřetí. Synkopický rytmus navozuje efekt „houpavého“ valčíku. Druhý díl B je opět ponechán k baletnímu zpracování

15) TERCETTO - Slowfox, Ondrůš, Marina, reportér, p. „Na všecko se musí“

Formové schéma:	i	A	B	m	A	B	B
	5	16	15	4	16	16	16

Již ustálená forma založená na střídání dvou témat.

16) RUMBA - Helena a páni, píseň „Vím má milá“

Formové schéma:	i	A	B	A	B	B	coda
	6	16	32	16	32	32	2

Opět jednoduchá písňová forma, neskrývající žádné záludnosti. Při posledním opakování refrénu, dílu B, opět účinnkuje baletní složka.

17) DUETTO - Marina a reportér, píseň „Za takové perníkové srdíčko“

Formové schéma:	i	A	B	B'	A	B	B'	B	B'
	4	24	32	32	24	32	32	32	32

Poslední díly B a B' jsou tanečními čísly. Beneš jako by si v půli operety uvědomil jednodušší skladbu a dodržuje pravidelnost ve svých písničkách.

18) FINALE II.

Finale je složeno sledem všech užitých témat, i kdyby jen na čtyři takty. Každá postava vstupuje na scénu se svou melodií z písně předchozí. Vnitřní výstavba i přes svou rozdrobenost motivů stále připomíná formu písně. První témata se na konci doslovně opakují.

Dějství III.

Předehra

Je tvořena 23 takty. Jde v podstatě o citaci známého lidového nápěvku *Tancuj, tancuj, vykrúcaj*.

19) PÍSEŇ - reportér, píseň „Až mně vousy dorostou“

Formové schéma:	i	A	B	A	B
	4	24	32	24	32

20) DUETTO - Fox-trott, Marina a reportér, píseň „Já nesmím nikam bez papá“

Formové schéma:	i	A	B	A	B	C	D	C
	4	16	16	16	16	16	20	16

Pravidelná výstavba, taneční vložky. Melodie založena opět na stupnici a jeho akordu.

21) FINALE III.

Je shrnutím největších a nejúspěšnějších melodií. Proto z této operety možná byly vybrány pouze dvě:

Díl B z č. 20 (Ja nesmím nikam bez papá) a attacca díl B z č. 11 (Ty můj svatý Antoníčku).

6. Pařížanka aneb Slečna matinka

První operetní spolupráce Beneše s kompletním libretistickým kvartetem Tobis – Špilar – Mírovský – Rohan. Od tohoto počínu zaujali společně vůdčí postavení na českém operetním trhu. Premiérována byla ve Velké operetě 3. 2. 1933. Během několika let prošla všemi mimopražskými divadly, celkem 136 inscenací a v roce 1938 byla zfilmována pod titulem *Slečna matinka*. Cenzurou prošla v květnu 1938 a premiéru měla v kině Letka 19. 8. 1938. Natáčení probíhalo jak v barrandovských ateliérech tak v exteriérech v Krkonoších a v Brně na Masarykově okruhu.

Obsah a tvůrci operety

Majitel módního závodu Bobinet a jeho šéf reklamy Tony se snaží zachránit krachující firmu. Společně vymyslí plán na výdělek velkých peněz za pomoci imitačních schopností jedné z manekýnek, Gipsy. Do novin výpišou cenu pro toho, kdo Gipsy pozná podle otištěné podobizny. Dívka bude oblékat šaty módního salónu a nejrůznější převleky. V ubytovnách a hotelích vystupují pod cizími jmény, naposledy pod jménem jisté vévodkyně, která samozřejmě dorazí do stejného hotelu. Vévodkyni se však Gipsy zalíbí a zaměstná ji jako sekretářku, čímž dá Gipsy příležitost získat si srdce mladého lorda Percyho, kterého již dávno miluje. Bývalá Percyho snoubenka, dcera vévodkyně, stane se majitelkou Bobinetova módního salonu a provdá se za Tonyho.

Dirigent: Jaromír Žid; Režie: Bolek Prchal; Choreografie: Boris Milec, Ella Fuksová; Herci: v tit. roli Slávka Tauberová, Inez Čeledová, Hermína Hoffmanová, Hugo Kraus Karel Faltys.

Obsah a tvůrci filmu ⁴⁶

Majitel módního salonu, pan Rafael Klučina, se svým reklamním šéfem Filipem Muškou vymyslí nejlevnější a nejúčinnější reklamu. Manekýnka Boženka Smolíková, která ráda ochotničí a má pro herectví velký talent, bude jezdit čtrnáct dní po celé republice. Kdo ji pozná podle otištěného obrázku v novinách, získá odměnu 50.000 Kč. Téměř před koncem udané lhůty cestují do Krkonoš, kde se v tamním hotelu zapíše jako paní Martenová. Pravá nositelka tohoto jména má však naneštěstí v hotelu zamluvené apartmá. Ještě před příjezdem p. Martenové, objeví se v hotelu její nevlastní syn, automobilový závodník Jan, se kterým se ještě nikdy neviděla. Zatímco žije ve vědomí, že mladá Boženka Smolíková má být jeho maminkou, oba dva se do sebe zamilovávají. S Janem přijíždí i cizinka Daisy, která byla kdysi milou Mušky. Jeden z hostů je si jist, že Boženku poznal. V tu chvíli ale přijíždí sám majitel Klučina a dotyčnému se to snaží všemi možnými způsoby zhatit. Po příjezdu skutečné paní Martenové dojde k odhalení Boženčiny totožnosti a Jan ji žádá o ruku. Ani Klučina nebyl poškozen a nepřišel o 50 000, protože si uvědomil, že soutěž skončila už ráno.

Výrobce: Lucernafilm; Scénář a režie: Vladimír Slavínský; Architekt: Štěpán Kopecký; Zvuk: Josef Zora; Herci: v tit. roli Věra Ferbasová, Stanislav Strnad, Theodor Pištěk, Světlá Svozilová, Jindřich Plachta, František Kryštof-Veselý, Ferenc Futurista a další.

Srovnání

Tak jako u Svatého Antoníčka, scénář je totožný až na jména postav. Z hudby bylo pravděpodobně vyňato jen těch několik hitů, které zpopularněli.

Hudba

K této operetě a filmu není možné sehnat kompletní hudební zápis. Volně dostupné jsou ale zpopularizované šlágry, které vydalo nakladatelství Ferryho Kováříka v Praze ještě v roce 1933. Patnáct stran zde obsahuje 6 největších hitů z této operety pro zpěv a klavír. Pro srovnání: v levém sloupci hity z operety, v pravém sloupci písně z filmu.

⁴⁶ Český hraný film. 2, 1930-1945. Praha: Národní filmový archiv, 2008, str. 314.

- 1) Kdybys mě do očí pohleděl
- 2) I Vám, madame
- 3) Fuj, Josef
- 4) Nevím, zda smím
- 5) Copak je to padesátka
- 6) Hlavně, chovat se mravně

- 1) Bílé hory, bílý sníh
- 2) Není všechno zlato, co se
zlatem zdá
- 3) Mnoga ljeta
- 4) Nevím, zda smím
- 5) Láska ta kvete po celém
světě
- 6) Hlavně děvče, chovat se
mravně

7. DOSTUPNÉ HUDEBNINY

Při vytvoření této kapitoli nebylo počítáno s množstvím dostupných hudebnin ze všech Benešových děl, proto jsou uvedeny hudebniny jen k jeho nejslavnějším operetním pracím. K dispozici v Moravské zemské knihovně (MZK).

U svatého Antoníčka - prem. op. 1. 7. 1932, prem. filmu 27. 10. 1933

- **Talisman pro štěstí: letecká písnička.** Praha: Kovářík, 1932, 1 sv. - jedn. zpěv
- **Ty můj svatý Antoníčku: písnička.** Praha: Kovářík, 1932, 1 sv. - jedn. zpěv
- **Ty se mně ohromně líbíš: valčík.** Praha: Kovářík, 1933, 1 sv. - zpěv
- **Za takové perníkové srdíčko: šlágr (duetto).** Praha: Kovářík, 1933, 1 sv.
- **Já nesmím nikam bez papá: píseň (duetto).** Praha: Kovářík, 1933, 1 sv. - jedn. zpěv
- **Já bych šel pěšky třeba do Pyšel: tango.** Praha: Kovářík, 1933, 1 sv. - zpěv
- **Písnička lásky: tango.** Praha: Kovářík, 1939, 1 sv. - jedn. zpěv
- **Tvé hubičky: slow-fox.** Praha: Kovářík, 1939, 1 sv. - zpěv
- **Čím menší je má vlast, tím větší láska k ní.** Praha: Kovářík, 1939, 1 sv. - jedn. zpěv
- **Lidové album pro klavír a zpěv: nově přepracovaná opereta.** Praha: Kovářík, 1939, 15 s.
- **Čtvrté Kováříkovo lidové album: pro klavír a zpěv: nově přepracovaná opereta: U svatého Antoníčka.** Praha: Kovářík, 1939, 15 s. (Obsah: Písnička lásky, Milovat je třeba, Čím menší je má vlast, tím větší láska k ní, Tvé hubičky, Ty se mně ohromně líbíš, Za takové perníkové srdíčko)

Pařížanka - prem. op. 3. 2. 1933, prem. filmu 19. 8. 1938 jako „Slečna matinka“

- **Pařížanka.** Praha: Kovářík, 1933, 15 s. - zpěv a klavír

Na tý louce zelený - prem. op. 28. 6. 1935, prem. filmu 7. 8. 1936⁴⁷

- ***Na tý louce zelený: valčíková píseň.*** Praha: Kovářík, 1935, 1 sv. – jedn. zpěv
- ***Na tý louce zelený: valčíková píseň.*** Praha: Kovářík, 1935, 15 hlasů – univ. orch.
- ***Když hvězdy svítí: tango.*** Praha: Kovářík, 1936, 18 hlasů – dech. orch.
- ***Když hvězdy svítí: tango.*** Praha: Kovářík, c1935, 1 sv.
- ***Tvé foto: valčík muset.*** Praha: Kovářík, 1936, 18 hlasů – dech. orch.
- ***Tvé foto: valčík musette.*** Praha: Kovářík, c1935, 1 sv.
- ***Venoušku: slow-fox.*** Praha: Kovářík, 1936, 21 hlasů – dech. orch.
- ***Venoušku: slow-fox.*** Praha: Kovářík, c1936, 15 hlasů.

Uličnice - prem. op. 31. 1. 1936, prem. filmu 23. 10. 1936⁴⁸

- ***Devět kanárů!: fox-trot.*** Praha: Kovářík, c1936, 19 hlasů - univ. orch.
- ***Devět kanárů!: fox-trot.*** Praha: Kovářík, 1936, 22 hlasů - dech. orch.
- ***Sally: valčík.*** Praha: Kovářík, c1936, 16 hlasů – univ. orch.
- ***Slabá dívka, silný muž: tango.*** Praha: Kovářík, 1936, 16 hlasů – univ. orch.
- ***Modré chrpy: valčík musette.*** Praha: Kovářík, 1936, 15 hlasů – univ. orch.
- ***Modré chrpy: valčík musette.*** Praha: Kovářík, 1936, 1 sv. – jedn. zpěv
- ***Das Gassenmädel: Operette in 3 Akten von V. Tolarsky.*** 1942, 132 s.
- ***Manöver-Lied: Marschfox aus der Operette "Der gütige Antonius".*** Wien: Wiener Operetten-Verlag, 1936, 5 s. – zpěv, klavír

⁴⁷ Opereta naposledy nastudována Severočeským divadlem opery a baletu v Ústí nad Labem. Premiéra 23. 9. 2011, derniéra 2. 1. 2013.

⁴⁸ Poslední inscenaci tohoto díla uvedlo v premiéře Slezské divadlo v Opavě v 17. 6. 2012, v derniéře pak 30. 12. 2013

8. ZÁVĚR

Hlavní náplní mé práce byl souhrn dostupných informací, proto byla také největší pozornost věnována kapitole o stavu bádání. Na základě bádání byl v další podkapitole zhotoven Benešův životopis.

Další kapitole je pak věnována práci Járy Beneše, jeho baletní, operetní i filmové hudbě a to ve dvou sekcích. Ve druhé kapitole je slovně popsána jeho tvorba, zmíněny jsou nejdůležitější události v životě skladatele a doplněny jsou o články a kritiky z tisku.

Další kapitola je věnována životním přátelům a Benešovým libretistům, která uvádí jejich základní údaje. Informace o dostupnosti jeho skladeb v Moravské zemské knihovně dávají dohromady další kapitolu.

Jelikož byl Jára Beneš skladatelem především operetní tvorby a jeho práce se sama nabízela k přeměně do filmové podoby. Největší kapitola je věnována dvou Benešovým operetám, které byly zfilmovány. Na základě operetního a filmového obsahu těchto děl je v následující podkapitole zhotoveno jejich srovnání. Důležitou část práce tvoří také základní formální analýza první zfilmované operety.

9. RESUMÉ

Bakalářská diplomová práce „*Jára Beneš a jeho skladatelská činnost v českých zemích*“ je věnována hudebnímu skladateli meziválečných melodií Járy Beneše a první tři kapitoli jsou věnovány jeho životu a dílu.

Práce obsahuje mimo jiné informace o spolupráci Beneše s libretisty a o dostupnosti jeho děl v Moravské zemské knihovně. Důležitou součástí jsou analytické sondy přeměn jeho dvou operet (*U svatého Antoníčka*, *Pařížanka*) do filmové podoby.

10. SUMMARY

Bachelor thesis „*Jára Beneš a jeho skladatelská činnost v českých zemích*“ is devoted to the composer of the interwar melodies of Jára Beneš and the first three chapters are devoted to his life and work.

Work contains information on Beneš cooperatino with the libretist and the availability of his works in the Moravian Library. An important part of the analytical probes transformation of his two operettas (*U svatého Antoníčka*, *Pařížanka*) into a film.

11. PRAMENY A LITERATURA

Knihy:

- BROUSIL, Antonín Martin. *Česká hudba v českém filmu: vývoj a poslání*. Praha: Václav Petr, 1940.
- *Český hraný film. 2, 1930-1945*. Praha: Národní filmový archiv, 2008.
- KAŠPAR, Lukáš. *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Vyd. 1. Praha: Libri, 2007, 491 s.
- KOTEK, Josef. *Dějiny české populární hudby a zpěvu 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994.
- MATZER, Antonín a PILKA, Jiří. *Česká filmová hudba*. V Praze: Dauphin, 2002.
- PACÁK, Luděk. *Opereta*. Praha: Josef Dolejší, 1946.
- ŠULC, Miroslav. *Česká operetní kronika 1863-1848: vyprávění a fakta*. 1. vyd. Praha: Divadelní ústav, 2002.

Slovníková hesla:

- JARKA, Václav Hanno. *Beneš, Jára*. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*. Praha, 1963.
- POLEDŇÁK, Ivan; Igor WASSERBERGER a Antonín MATZNER. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*. 1. vyd. Praha: supraphon

Časopisecké články:

- KOTEK, Josef. *Česká opereta a revue meziválečného období*. Hudební věda, 1994, roč. XXXI, č. 2, s. 149-163.

Web:

- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/128416-j-benes-ulicnice/>
- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095349282-za-vesnickymi-muzikanty/20754215426/>
- <http://www.fdb.cz/lidi-filmografie-profesni/32371-jara-benes.html>